

Anadolu Üniversitesi Uzaktan Eğitim Bölümünde Yayınlanmış Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin İçerik Analizi

A Content Analysis of the Theses and Dissertations Published in Distance Education Department of Anadolu University

İrem ERDEM AYDIN, Sümeyye KAYA, Seher İŞKOL, Ahmet İŞCAN

ÖZ

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de uzaktan eğitim, araştırmalara konu olmakta ve yüksek lisans ve doktora çalışmalarında ele alınmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı da Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uzaktan Eğitim Anabilim Dalı Uzaktan Eğitim programında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerine ilişkin bir içerik analizi yapmaktır. Bu çalışmada tezler sırasıyla; yıllara göre dağılımı, dayandığı kuram ve ele aldığı konular, araştırmada kullanılan teknoloji, araştırma yöntemi, kullanılan desen, veri toplama teknikleri, araştırmanın katılımcıları değişkenleri açısından incelenmiştir. Çalışma kapsamında toplam 81 tezin içerik analizi yapılmıştır. Yapılan çalışmada ilk olarak yüksek lisans ve doktora tezlerinin hangi yıllarda yoğunluk kazandığı değerlendirilmiştir. İkinci olarak tezlerin hangi kuramsal temele dayandığına bakılmış ve öğrenme kuramlarının ağırlıklı olarak çalışıldığı görülmüştür. Üçüncü olarak tezler ele alınan konular açısından değerlendirilmiş, ağırlıklı olarak kullanılan teknolojilerin öğrenme süreçleri üzerindeki etkilerinin ne olduğunun belirlenmeye çalışıldığı görülmüştür. Sonrasında tezlerde hangi teknolojilerin kullanıldığına bakılmış ve teknoloji bağlamında en çok çevrimiçi öğrenme ortamlarının kullanıldığı dikkati çekmiştir. Bunun yanında tezlerde ağırlıklı olarak nicel araştırma yönteminin ve tarama deseninin kullanıldığı görülmüştür. Son olarak da uygulamaların daha çok öğrencilerle yapıldığı, bunu öğretim üyesi ve uzmanların izlediği görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: İçerik analizi, Betimsel analiz, Durum çalışması

ABSTRACT

In Turkey, same as all around the world, the number of dissertations and thesis focusing on different aspects of the field of distance education has been increasing tremendously. The main goal of this content analysis study was to examine the thesis and dissertations completed in Anadolu University Social Sciences Institute Distance Education Program. Theses and dissertations included in this study were investigated according to their topic, theoretical background, research methods, design, data collection tools, and participants.

Erdem Aydın İ., Kaya S., İşkol S., & İşcan A., (2019). Anadolu Üniversitesi uzaktan eğitim bölümünde yayınlanmış yüksek lisans ve doktora tezlerinin içerik analizi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 9(3), 430-441. <https://doi.org/10.5961/jhes.2019.343>

İrem ERDEM AYDIN (✉)

ORCID ID: 0000-0003-3618-4123

Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Yaygın Öğretim Anabilim Dalı,
Eskişehir, Türkiye

Anadolu University, Open Education Faculty, Department of Extended
Education, Eskişehir, Turkey
ieaydin@anadolu.edu.tr

Sümeyye KAYA

ORCID ID: 0000-0001-5133-8608

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uzaktan Eğitim Anabilim Dalı,
Eskişehir, Türkiye

Anadolu University, Institute of Social Sciences, Department of Distance
Education, Eskişehir, Turkey

Geliş Tarihi/Received : 21.05.2019

Kabul Tarihi/Accepted : 08.07.2019

Seher İŞKOL

ORCID ID: 0000-0003-4983-1473

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uzaktan Eğitim Anabilim Dalı,
Eskişehir, Türkiye

Anadolu University, Institute of Social Sciences, Department of Distance
Education, Eskişehir, Turkey

Ahmet İŞCAN

ORCID ID: 0000-0003-3319-2734

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uzaktan Eğitim Anabilim Dalı,
Eskişehir, Türkiye

Anadolu University, Institute of Social Sciences, Department of Distance
Education, Eskişehir, Turkey

In this study, a content analysis of 81 theses was conducted. Analysis has shown that a significant majority of the studies focused on learner theories. Similarly, in a great deal of studies, topics chosen were related to the effects of educational media on learning processes. Quantitative approaches and survey designs are the primary research method and designs employed in these studies. Finally, it was observed that the practices were mostly carried out with undergraduate students, followed by faculty members and experts.

Keywords: Content analysis, Descriptive analysis, Case study

GİRİŞ

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin beraberinde getirdiği değişimlerin yansımalarını toplumsal, kültürel, ekonomik, siyasi pek çok alanda görmekteyiz. Eğitim de bu gelişmelerin etkilediği alanlardan biridir. Sanayileşme Dönemi sonrasında bilgi toplumuna dönüşümle birlikte, bilginin üretilmesi, kullanılması ve yayılmasına yönelik büyük değişimler yaşanmıştır. Bu değişim özellikle toplumsal ihtiyaçları karşılayabilecek öğrenme modelleri arayışını da beraberinde getirmiştir. Uzaktan eğitim modeli de bu arayışın bir ürünüdür. Uzaktan eğitim öğrenenlerin birbirinden ve öğrenme kaynaklarından zaman ve/veya mekân bağlamında uzaktan olduğu, birbirleriyle ve öğrenme kaynaklarıyla etkileşimlerinin uzaktan iletişim sistemlerine dayalı olarak gerçekleştirildiği öğrenme sürecidir (Simonson, 2006). Tanıma bakıldığında uzaktan eğitim sürecinin belirleyici unsurlarından birinin öğrenme sürecine aracılık eden iletişim sistemleri olduğu görülmektedir ve bu teknolojilerin uzaktan eğitimin dönem ve evrelerini belirlediği söylenebilir.

Başlangıcı 1700'lü yıllara dayanan ve mektupla öğretim uygulamalarıyla başlayan uzaktan eğitim, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak gelişimini sürdürmüştür. Yazılı etkileşim araçlarından biri olan ve mektup ile başlayan uzaktan eğitim uygulamaları geleneksel eğitimin sınırlılıklarını aşmaya yönelik atılan en büyük adımlardan biri olmuştur. Bu gelişim doğrultusunda 1930-1950'li yıllarda basılı materyaller ile eğitim, 1950-1980'li yıllarda radyo, televizyon, video ile eğitim, 1980-1995'li yıllarda bilgisayar destekli eğitim ve 1995'ten sonra daha yaygın olarak web tabanlı eğitimin kullanıldığını söyleyebiliriz (Ozan, 2010).

Türkiye'de uzaktan eğitim ise ilk kez 1927 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey (Uğural) tarafından gündeme getirilmiş fakat 1956 yılına kadar bir uygulama söz konusu olmamıştır. İlk uygulama 1956 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü'nde banka çalışanlarına yönelik verilen kısa süreli mektupla hizmet içi eğitim olmuştur (Çallı, İşman, & Torkul, 2001). Bu uygulamanın devamı olarak Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde mektupla öğretim merkezi kurulmuştur. 1975 yılında ise Yaygın Yükseköğretim Kurumu (YAYKUR) kurulmuş, lise ve dengi çıkışlı öğrencilere toplumun ihtiyaç duyduğu alanlarda ön lisans eğitimi ile ara insan gücünü yetiştirmeyi amaçlamıştır. YAYKUR 1976-77 yılları arasında uzaktan eğitim çalışmalarına televizyonla öğretimi de eklemiş, 1979 yılında çeşitli sebeplerden dolayı çalışmalarına son verilmiştir. (Özgül, 1986).

1980'lerden sonra Türkiye'de uzaktan eğitim süreci hız kazanmış, Anadolu Üniversitesi'ne uzaktan yükseköğretim yapma görevi verilmiştir. 1982-1983 öğretim yılında Açıköğretim Fakültesi İşletme ve İktisat lisans programları ile uzaktan eğitim uygulamalarına başlamıştır. (Çallı, et al., 2001; Özkul, 2011). 1990 yıllara gelindiğinde İnternet ve "web" temelli teknolojiler kullanılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda "web" üzerinden uzaktan eğitim çalışmalarının yürütüldüğü Orta Doğru Teknik Üniversitesi bünyesinde Enformatik Enstitüsü kurulmuştur. Daha sonra Bilkent Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi gibi pek çok kurum video konferans ve web destekli uzaktan eğitim çalışmaları gerçekleştirmiştir.

Bütün bu gelişmeler doğrultusunda, uzaktan eğitim akademik bir ilgi alanına dönüşmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu anlamda alanın gelişmesi kuram ve uygulamayı birleştiren çalışmalarla desteklenmesiyle mümkündür. Uzaktan eğitim alanında yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmaları da bu desteğin önemli parçalarındandır. Hem alanın gelişimine katkıda bulunmak hem de şu an nerede olduğumuzu anlayabilmek ve geleceğe yönelik nasıl bir eğilim göstereceği konusunda fikir sahibi olabilmek için bu çalışmaların analizlerinin yapılmasında fayda vardır. Literatürde uzaktan eğitim konusunda yapılan makale çalışmaları ya da tezlerle ilişkin farklı içerik analizi çalışmalarının yapıldığı görülmüştür.

Bu çalışmalardan bazılarında (Koble & Bunker, 1997; Mishra, 1997; Berge & Mrozowski, 2001; Zawacki-Richter, 2009) uzaktan eğitim konusunda yayın yapan dergilerde yer alan çalışmalarda en çok ele alınan konuların neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu farklı çalışmalarda yapılan analizler sonucunda en çok çalışılan ortak başlıkların öğretim tasarımı, etkileşim, öğrenci desteği, öğrenme teknolojilerinin olduğu belirlenmiştir.

Benzer şekilde Zawacki-Richter (2009) çalışmasında, uzaktan eğitim alanında hangi konuların çalışıldığını belirlemeye çalışmışlardır. Ek olarak bu çalışmada en çok çalışılan konuların yanında en az tartışılan konuların da ne olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonunda elde ettikleri verileri 'makro', 'mikro' ve 'meso' olmak üzere üç başlık altında sınıflamışlardır. Bu seviyelerden 'makro' seviye uzaktan eğitim sistemleri ve teorilerini, 'meso' seviye yönetim, organizasyon ve teknolojiyi, 'mikro' seviye uzaktan eğitimdeki öğrenme ve öğretme konularını kapsar. Yapılan çalışma sonunda, uzaktan eğitim alanında en çok ele alınan çalışma konularının; öğrenme topluluklarında etkileşim ve iletişim, erişim, eşitlik ve etik, yenilik ve değişim, kalite güvencesi, öğrenci destek hizmetleri olduğu görülmüştür. Daha sonrasında sıklıkla ele alınan konular ise; profesyonel gelişim ve fakülte desteği, öğretim tasarımı ve öğrenci

özellikleri izlemektedir. Öte yandan uzaktan eğitim alanında ihmal edilen konular da ‘makro’, ‘meso’ ve ‘mikro’ seviyede incelenmiştir. Çalışmada, ‘makro’ seviyede uzaktan öğrenme sistemleri ile ilgili uluslararası karşılaştırma araştırmalarına ihtiyaç olduğu dile getirilmiştir. ‘Meso’ seviyede de uzaktan eğitimde yönetim, organizasyon ve teknoloji alanındaki çalışmalara ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır. ‘Mikro’ seviyede ise “Web 2.0” uygulamalarının, mobil cihazların ve eşzamanlı araçların gerek öğrenme-öğretme süreçlerinde gerekse değerlendirme için sağladığı pedagojik fırsatlar hakkında daha fazla araştırma yapılması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Bir başka çalışmada Zawacki-Richter (2009), 2000-2008 yılları arasında 5. uluslararası uzaktan eğitim dergisinde yayınlanmış 695 makaleyi kullandığı araştırmada yöntemi ve ele aldıkları konuları incelemişlerdir. Yapılan değerlendirme sonunda araştırma deseni olarak nicel çalışmaların daha fazla olduğu görülmüştür. Ele alınan konulara bakıldığında da öğrenenler arasında etkileşim ve iletişim konularının yoğun olarak ele alındığı dikkati çekmektedir. Benzer şekilde, öğrenme ortamlarının tasarımı ve öğrenen özellikleri yoğun olarak ele alınan konular arasındadır.

Bir başka içerik analizi çalışmasında, 1998 ve 2007 yılları arasında Kuzey Amerika’da Araştırma Üniversitelerinde tamamlanmış 308 tez incelenmiştir. Tezler konuları, araştırma tasarımı, veri toplama araçları ve analiz yöntemlerine göre sınıflandırılmış, en çok tercih edilen konu ve yöntemleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışma sonunda, uzaktan eğitim ve geleneksel eğitim karşılaştırma çalışmalarının sayıca azaldığı dikkati çekmektedir (Davies, Howell, & Petrie, 2010). Çalışmalar kullandıkları yöntem açısından incelendiğinde de, araştırma tasarımı modeli olarak betimsel modelin daha fazla tercih edildiği, nitel çalışmaların sayısının son yıllarda arttığı dikkati çekmektedir. Veri toplama aracı olarak bireysel değerlendirme anketleri, görüşme ve gözlemler kullanılmış, veri analizinde ise tanımlayıcı istatistiklerin (frekans ve yüzde) kullanıldığı tespit edilmiştir (Davies et al., 2010).

Bir içerik analizi çalışmasında dört dergide 1997 ile 2007 yılları arasında yayınlanmış 383 makale; konu, yöntem ve alıntılanma eğilimlerine göre değerlendirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, en çok çalışılan konuların, teori ve araştırma üzerine odaklandığı görülürken, en ihmal edilen konunun kurumsal konular olduğu görülmüştür. Ayrıca makalelerin anahtar kelimeleri incelenmiş, etkileşim, öğrenen, algı, işbirliği, video konferansı, program değerlendirmesi ve fakülte desteği ile ilgili çalışmaların arttığı ortaya çıkmıştır. Analiz edilen makalelerde sırasıyla durum çalışması, betimsel araştırma, deneysel araştırmaların kullanıldığı belirlenmiştir. Öte yandan değerlendirme ve deneysel çalışmaların daha az kullanıldığı görülmüştür (Lee, Driscoll, & Nelson, 2004).

Yurtdışında uluslararası düzeyde yapılan uzaktan eğitim çalışmalarının yanında ülkemizdeki uzaktan eğitim çalışmalarına yönelik eğilimin belirlenmesi de ayrı bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda ülkemizde de birçok araştırma yapılmıştır (Göktaş et al., 2012; Bozkurt et al., 2015; Salar, 2009; Bozkurt et al., 2015; Gökmen et al., 2017).

Göktaş ve ark. (2012), eğitim teknolojisi konusunda 2000 ile 2009 yılları arasında SSCI kapsamında yayınlanmış 32 dergideki 460 makaleyi incelemişlerdir. Çalışmanın amacı, makaleleri ele aldıkları yöntem ve konu bağlamında inceleyerek genel eğilimleri ortaya çıkarmaktır. Yapmış oldukları içerik analizinde makalenin konusu, araştırma yöntemi, örneklem grubu ve analiz türlerine göre sınıflandırma yapmışlardır. Yapılan analiz sonunda elde edilen sonuçlara göre, en çok öğretim ortamları ve teknoloji konusunun işlendiği görülmüştür. Çalışmalar kullandıkları yöntem açısından değerlendirildiğinde de, nicel araştırma yönteminin daha yoğun kullanıldığı dikkati çekmektedir. Araştırma deseni olarak tarama deseninin daha fazla tercih edildiği, amaçlı örnekleme kullanıldığı ve betimsel analizlerin yoğun olarak kullanıldığı görülmüştür.

Bir başka içerik analizi çalışmasında, 2009-2013 yılları arasında yedi dergide yayınlanmış 816 makale incelenmiştir. Bu çalışmada makaleler ele aldıkları konu ve yöntem bağlamında incelenmiş, yıllar içinde nasıl bir eğilim gösterdiği belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan analiz sonunda çalışmaların büyük ölçüde etkileşim ve iletişim, öğrenme toplulukları, öğrenen özellikleri ve öğretim tasarımı üzerinde odaklandığı görülmektedir. Son beş yıla bakıldığında ise, ‘kitlese çevrimiçi’ öğrenme ve mobil öğrenme konularına ilginin arttığı dikkati çekmektedir. Çalışmalarda sıklıkla cinsiyet, yaş, tutum ve davranış değişkenleri üzerinde durulduğu, bilişsel süreçler, öğrenme stratejileri, kültürel farklılık konularına da odaklanılması gerektiği vurgulanmıştır. Çalışmalar kullandıkları yöntem açısından değerlendirildiğinde, nicel araştırmalarda tarama, nitel araştırmalarda durum, karma araştırmalarda ise keşfedici ve açıklayıcı modellerin kullanıldığı görülmüştür (Bozkurt et al., 2015a).

Salar (2009), yapmış olduğu çalışmada, 2003 ile 2008 yılları arasında uzaktan eğitim konusunda yayın yapan 15 dergide yer alan makalelerin konu ve yöntem açısından eğilimlerini belirlemeye çalışmıştır. Ele alınan başlıca konuların öğretim tasarımı, öğrenci özellikleri, etkileşimin yapılandırılması gibi konular olduğu görülmüştür. Bunun yanında betimsel çalışmaların da daha yoğun olarak kullanıldığı belirlenmiştir.

Diğer bir içerik analizi çalışmasında ise 1986 ile 2014 yılları arasında yayınlanan uzaktan eğitimle ilgili 61 doktora tezi anahtar kelimeler, akademik disiplin, araştırma alanları, kuramsal/kavramsal çerçeveler, araştırma model ve deseni bağlamında incelenmiştir. Tezlerin araştırma alanları Zawacki-Richer (2009) ‘in geliştirdiği sınıflandırmaya göre; ‘makro’, ‘meso’ ve ‘mikro’ olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. ‘Mikro’ düzeyde öğretim tasarımı ve öğrenci özellikleri, ‘makro’ düzeyde uzaktan eğitim sistemleri ve ‘meso’ düzeyde eğitim teknolojileri konularının çalışıldığı dikkati çekmektedir. Ayrıca uzaktan eğitim alanında makro düzey konularının daha fazla çalışıldığı da vurgulanmıştır. Tezlerin kavramsal çerçevesi incelenmiş 61 doktora tezinin 40 tanesinden fazlasının herhangi bir kurama dayandırılmadığı görülmüştür. Buna rağmen çalışmalarda en fazla çalışılan kuramların; teknoloji kabulü, karma öğrenme, andragoji, yeniliklerin yayılması ve toplumsal varoluş olduğu görülmüştür. Tezlerde kullanılan yöntemlerin eğilimlerine bakıldığında, nicel araştırma modelinde deneysel araştırma tasarımının, karma araştırma modelinde açıklayıcı sıralı model tasarımının, nitel

araştırma modelinde vaka çalışmasının daha çok kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Tezlerin veri analizi teknikleri incelendiğinde; nicel araştırmalarda çıkarımsal ve tanımlayıcı, nitel araştırmalarda içerik ve tematik analiz kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca veri toplama araçlarından anket ve görüşmenin en çok tercih edilen veri toplama araçları olduğu saptanmıştır. İncelenen 61 tezin örneklem grubunun büyük çoğunluğunu lisans öğrencileri ve akademisyenlerin oluşturduğu, buna karşın K12'ye yönelik ilginin az olduğu, Türkiye'deki uzaktan eğitim çalışmalarının daha çok yükseköğretim grubu üzerinde gerçekleştirildiği sonucuna varılmıştır. İncelenen tezlerin değişken ve araştırma odaklarının tutum ve akademik performans olduğu görülmüştür (Bozkurt et al., 2015a).

Uzaktan eğitim tezlerine ilişkin yapılan bir içerik analizi çalışmasında Türkiye'de 2005-2014 yılları arasında yayınlanan tezler yöntemleri açısından değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın sonucuna göre, nicel yöntemin temel alındığı tezlerde tarama deseninin kullanıldığı, nitel ve karma yöntemin kullanıldığı tezlerde ise durum çalışmalarının yapıldığı belirlenmiştir (Gökmen et al., 2017).

YÖNTEM

Bu çalışmada Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Uzaktan Öğretim Anabilim Dalında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin içerik analizi çalışması yapılmıştır. İçerik analizi, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım & Şimşek, 2006). Başka bir deyişle içerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla kitap, kitap bölümü, makale, tez, mektup, tarihsel dokümanlar, gazete başlıkları ve yazıları gibi bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanabilir (Sert, Kurtoğlu, Akıncı, & Seferoğlu, 2012). İçerik analizi hem nitel hem nicel araştırmalarda kullanılabilir. Araştırma sürecinde izlenen adımlar ve verilerin toplanma şekli çalışmanın nicel veya nitel yöntemden hangisine uygun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışma, tezlerde kullanılan bazı kavram ve temaların sayısını (frekans) belirlemek üzere yapıldığından nicel yöntem kullanılmıştır. İçerik analizi süreci şu adımlardan oluşmaktadır: (1) Kodlama sisteminin geliştirilmesi, (2) geliştirilen kodlama sistemine göre tezlerin incelenmesi, (3) kodlama kategorilerinin sınıflandırılması, (4) ortaya çıkan kategorilerin düzenlenmesi ve (5) bulguların yorumlanması.

Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışmanın temel amacı uzaktan eğitim alanındaki tezlerin özelliklerini ve genel eğilimlerini ortaya koymaktır. Bu bağlamda tezler; türü, yıllara göre dağılımı, dayandığı kuram ve ele aldığı konular, araştırmada kullanılan teknoloji, araştırma yöntemi, kullanılan desen, veri toplama teknikleri, araştırmanın katılımcıları değişkenleri açısından incelenmiştir. Çalışma Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uzaktan Eğitim Anabilim Dalı Uzaktan Eğitim programında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerini kapsamaktadır. Programda yayınlanan ilk tez 2002 yılında yapılmış olup çalışma 2002-2018 yılları arasında yayınlanan 81 tez üzerinden yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada, tezlerin incelenmesi için bir kodlama sistemi geliştirilmiştir. Geliştirilen kodlama sistemi dört ana bölüme ayrılmıştır: 1) Tezlerin genel özellikleri, 2) tezlerin dayandığı kuramlar ve çalışma konuları, 3) kullanılan teknolojiler, 4) araştırmanın tasarımı (araştırma deseni, yöntemi, veri toplama teknikleri). Araştırmanın ilk bölümünde tezler genel özellikleri bakımından bir diğer deyişle tezlerin yayın yılı ve tezin türü (yüksek lisans, doktora) değişkenleri açısından incelenmiştir. Daha sonra tezlerinin hangi kuramlara dayandırıldığı ve hangi konular çerçevesinde tartışıldığı ele alınmıştır. Ardından tezlerin uygulama aşamasında hangi teknolojilerin kullanıldığı belirlenmiştir. Son olarak araştırmanın tasarımı bölümünde, verilerin hangi araştırma yöntemine göre desenlendiği, verilerin hangi teknikle ve hangi katılımcıdan toplandığı saptanmıştır.

Analiz aşamasında geliştirilen kodlama sistemi yardımıyla üç araştırmacı tarafından incelenen tezler kodlanmıştır. Bu kodlamalar çerçevesinde Excel® programında 81 tezin analizi yapılmıştır. Kodlama işleminden sonra alan uzmanı tarafından kodlamalar kontrol edilerek varsa eksik veya hatalı olabilecek kısımlar düzeltilerek, çapraz kontroller yapılmış ve verilerin doğruluğu sağlanmaya çalışılmıştır. Kodlama sürecinin tamamlanmasının ardından alan uzmanı tarafından araştırma konuları incelenerek temalar belirlenmiştir. Analiz sonuçlarının biçimlendirilebilmesi için temalar arasındaki ilişkiler incelenerek karşılaştırmalar yapılmıştır. Özellikle tezlerde ele alınan konuların belirlenme aşamasında yapılan sınıflama için görüş birliği oluşturmak adına alan uzmanı iki aşamalı kontrol yapmıştır. Araştırmacıların ve uzmanın yaptığı kodlamalar karşılaştırılarak, bulgular ve yorumlar oluşturulmuştur.

BULGULAR

Bu bölümde tezlerle ilişkin yapılan analizlerin sonuçları: Araştırmanın genel özellikleri, çalışmaların ele aldığı konular, dayandığı kuramlar, kullanılan teknoloji ve araştırma tasarımı başlıkları ile ele alınmıştır.

Araştırmanın Genel Özellikleri

Bu bölümde yayınlanan tezlerin türleri, sayısı ve yıllara göre dağılımının analizleri yapılmıştır.

Tezlerin Türleri

Grafik 1 incelendiğinde Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uzaktan Eğitim Anabilim Dalı Uzaktan Eğitim Bölümünde yapılmış lisansüstü tezlerin büyük bir çoğunluğunu yüksek lisans tezlerinin oluşturduğu görülmektedir. Doktora ve yüksek lisans tezleri arasındaki bu farklılığın bir sebebi, programda yüksek lisans düzeyindeki eğitimin 1999 yılında başlamış olmasına rağmen doktora düzeyinde eğitimin 2006 yılında başlamasıdır. Diğer bir sebep olarak, yüksek lisans programına alınan öğrenci sayısının doktora programına göre sayıca daha fazla olması gösterilebilir.

Tezlerin Yıllara Dağılımı

Yapılan tezler yıllar bağlamında incelendiğinde Grafik 2'deki sonuçlara ulaşılmıştır. Grafik incelendiğinde yapılan yüksek

lisans ve doktora tezlerinin yıllara göre düzensiz bir dağılım gösterdiği dikkati çekmektedir. Yüksek lisans tezlerinde 2007, 2017 ve 2018 yıllarında diğer yıllara oranla daha fazla çalışma yapılmış olduğu görülmektedir. Tezlerin türlerine göre kendi içinde anlamlı bir artış görülmese de yıllara göre toplam tez sayısına bakıldığında son yıllarda çalışmaların arttığı görülmüştür. Bunun yanında en çok tezin 2017 ve 2018 yıllarında tamamlanmış olduğu da görülmektedir.

Araştırmaların Dayandırıldığı Kuramlar ve Araştırma Konuları

Bu bölümde yayınlanan tezlerin dayandırıldığı kuramlar ve ele alınan konular incelenmiştir.

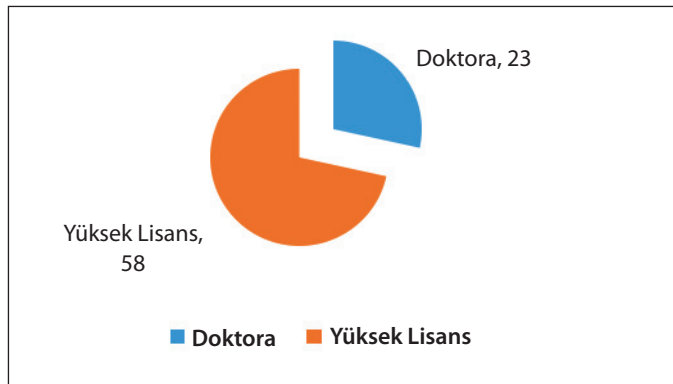
Tezlerin Dayandırıldığı Kuramlar

Yüksek lisans ve doktora düzeyindeki uzaktan eğitim tezlerinin dayandırıldığı kuramlara göre dağılımları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde toplam 81 tez içinden 76’sında belirli bir kuramın temel alındığı görülmektedir. Beş tezte ise, herhangi bir kuramsal çerçevenin çizilmediği de belirlenmiştir. Tablo incelendiğinde yapılan tezlerin ağırlıklı olarak ($f=44$) öğrenme kuramları bağlamında ele alındığı sonrasında da sırasıyla uzaktan eğitim (15) ve iletişim kuramlarına (13) göre ele alındığı

görülmektedir. Bunun yanı sıra motivasyon ($f=2$) ve sistem ($f=2$) kuramlarının en az kullanılan kuramlar olduğu görülmüştür. Öğrencilerin büyük bir bölümünün ‘eğitim fakültesi bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi’ mezunu olmaları ve öğrenme kuramlarına aşina olmaları, bu kuramların daha yoğun kullanılmasının bir nedeni olarak gösterilebilir. En çok çalışılan kuramların hangileri olduğuna bakıldığında öğrenme kuramlarından *bağlantıcılık*, *yapıcı kuram*, *sosyal ağ kuramı* ve *oyun tabanlı kuramların* çalışıldığı görülmektedir. İletişim kuramlarından *ortam zenginliği*, *yeniliklerin yayılması* ve *kullanım ve doyumların* öne çıktığı görülmektedir. Son olarak uzaktan eğitim kuramlarından *yetişkin öğrenme*, *etkileşimsel uzaklık* ve *etkileşim* ve *iletişim* kuramlarının ele alındığı dikkati çekmektedir.

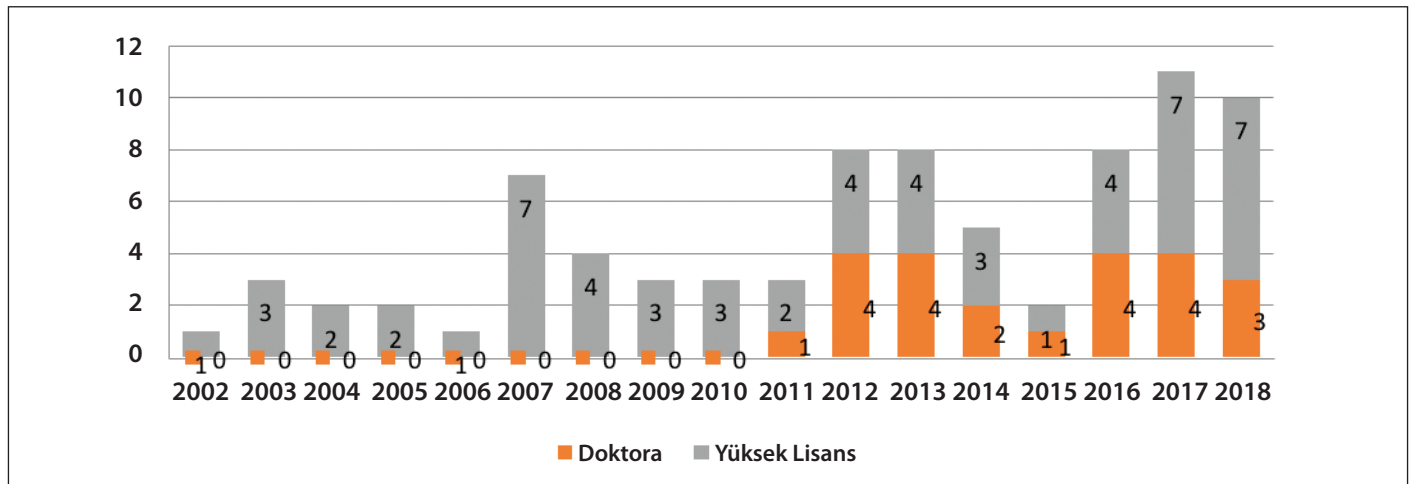
Grafik 3’de tezlerde ele alınan kuramların yıllara göre dağılımı incelendiğinde, öğrenme kuramlarının 2009 yılı haricinde tamamlanan bütün tezlerde kullanıldığı görülmektedir. Uzaktan eğitim ve iletişim kuramlarının düzenli bir yayılım göstermediği, bazı yıllarda kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca iletişim kuramlarının kullanımının özellikle 2013 yılında ivmesinin arttığı dikkati çekmektedir. Uzaktan eğitim kuramlarıyla ilişkilendirilen tezlerin de özellikle 2008 ve 2012 yıllarında artış gösterdiği de görülmektedir.

Grafik 1: Uzaktan eğitim alanında yapılan tezlerin türlerine göre dağılımı.

Tablo 1: Uzaktan Eğitim Alanında Yapılan Tezlerin Dayandırıldığı Kuramlar

Kuram	Frekans	Oran
Öğrenme Kuramı	44	%54.3
Uzaktan Eğitim Kuramı	15	%18.5
İletişim Kuramı	13	%16.1
Motivasyon Kuramı	2	%2.4
Sistem Kuramı	2	%2.4
Kurama Dayanmayan Çalışmalar	5	%6.3
Genel Toplam	81	%100.0

Grafik 2: Yüksek lisans ve doktora düzeyindeki tezlerin yıllara göre dağılımı.

Tez Konuları

Yüksek lisans ve doktora düzeyindeki uzaktan eğitim tezlerinin konularına göre dağılımları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Uzaktan Eğitim Alanında Yapılan Tezlerinin Konuları

Konu Türü	Frekans	Oran
Ortam Çalışmaları	44	%54.3
Değerlendirme	17	%21
Tasarım Geliştirme	10	%12.34
Öğrenme-Öğretme Yaklaşımları	8	%9.8
Model Geliştirme	2	%2.46
Toplam	81	%100.0

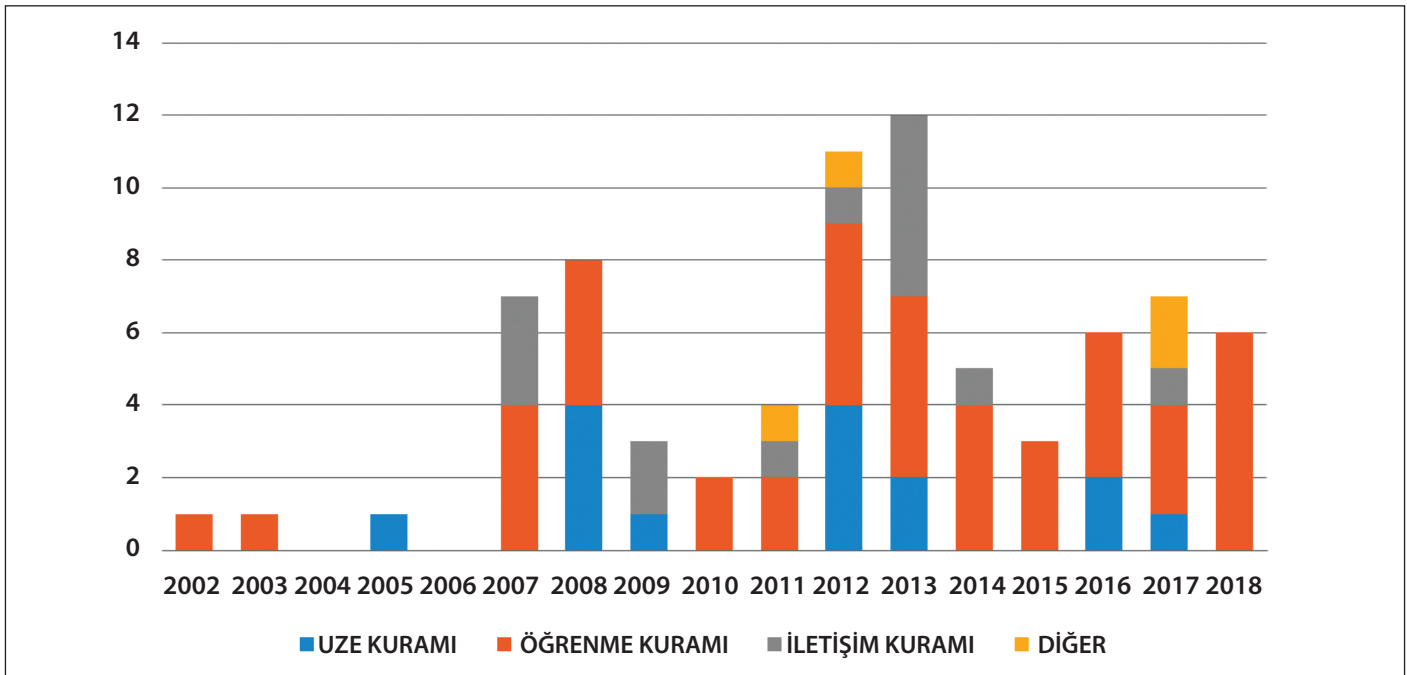
Çalışmanın bu bölümünde yüksek lisans ve doktora tezleri ele aldıkları konu bağlamında sınıflanmıştır. Bu sınıflama yapılırken Bozkaya, Erdem-Aydın ve Kumtepe (2012)’nin benzer bir içerik analizi çalışmasında kullandıkları sınıflama temel alınmıştır. Çalışmalarında, konular dört kategoride sınıflanmıştır. Bunlar ortam çalışmaları, tasarım geliştirme, değerlendirme, öğrenme-öğretme yaklaşımlarıdır. Ortam çalışmalarında öğrenme-öğretme süreci, öğrenenin karakteri ve farklı değişkenlerin (öğrenen ve öğretmenin materyale karşı tutumları, başarı, teknolojik algı, öz yeterlilik, memnuniyet, motivasyon, toplumsal varoluş algısı, etkileşim, teknoloji kullanma sıklığı, doyum, hazır-bulunurluk) kullanılan teknoloji üzerindeki etkisini araştıran araştırmalar dâhil edilmiştir. Değerlendirme kategorisine program, materyal ve sistem değerlendirme araştırmaları dâhil edilmiştir. Öğrenme/öğretme yaklaşımları kategorisinde öğrenme-öğretme süresince kullanılan teori ve yaklaşımlara

odaklanan çalışmalar yer almıştır. Tasarım geliştirme kategorisi, öğrenme- öğretime süresinin etkinlik ve verimliliğini arttırmak için geliştirilen tasarım çalışmalarını içermektedir.

Bu bağlamda Tablo 2 incelendiğinde yoğunluğun ($f=44$) ortam çalışmalarında olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda yoğun olarak kullanılan ortamların öğrenme süreçleri üzerindeki etkilerinin ne olduğunun belirlenmeye çalışıldığı, özellikle de öğrenen özelliklerinin ortam kullanımı üzerinde nasıl bir belirleyici olduğu üzerine çalışmaların odaklandığı görülmektedir. Daha sonra bir program, ders ya da sisteme yönelik değerlendirme çalışmalarının ($f=17$) yapıldığı dikkati çekmektedir. Üçüncü sırada da tasarım ve geliştirmeye ($f=10$) yönelik çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Uzaktan eğitim doğası gereği teknoloji kullanımı gerekli olduğundan bu çalışmalarda kullanılan teknolojilerin etkili, verimli ve çekici bir şekilde nasıl yapılandırılması gereği üzerine tasarım ve geliştirme çalışmalarının odaklanıldığı gözlenmiştir. Sırasıyla sonrasında da öğrenme süreçlerini farklı öğrenme-öğretme kuramları ($f=8$) bağlamında ele alan çalışmalar yapılmıştır. “Diğer” başlığı altında ise model geliştirme ($f=2$) çalışmaları yer almaktadır.

Grafik 4’de tezlerde çalışılan konuların tez türüne göre yüzdeler dağılımı gösterilmektedir. Oranlar incelendiğinde en dikkat çekici sonucun yüksek lisans tezlerinin ortam çalışmalarında (%46), doktora çalışmalarının ise tasarım geliştirme çalışmalarında (%8.64) yoğunlaştığı görülmektedir.

Grafik 5’de yapılan tezlerde işlenen konuların yıllar bağlamında değerlendirilmesi verilmiştir. İncelendiğinde ortam çalışmalarının en fazla 2003, 2007, 2013 ve 2017 yıllarında çalışıldığı görülmektedir. 2010, 2011, 2015 yıllarında çalışılma sıklığının azaldığı görülmüştür. Değerlendirme konusunun 2004, 2005, 2007, 2013 ve 2017 yıllarında çalışıldığı görüldüğü keskin bir

Grafik 3: Uzaktan eğitim alanında yapılan tezlerinin dayandırıldığı kuramların yıllara göre dağılımı.

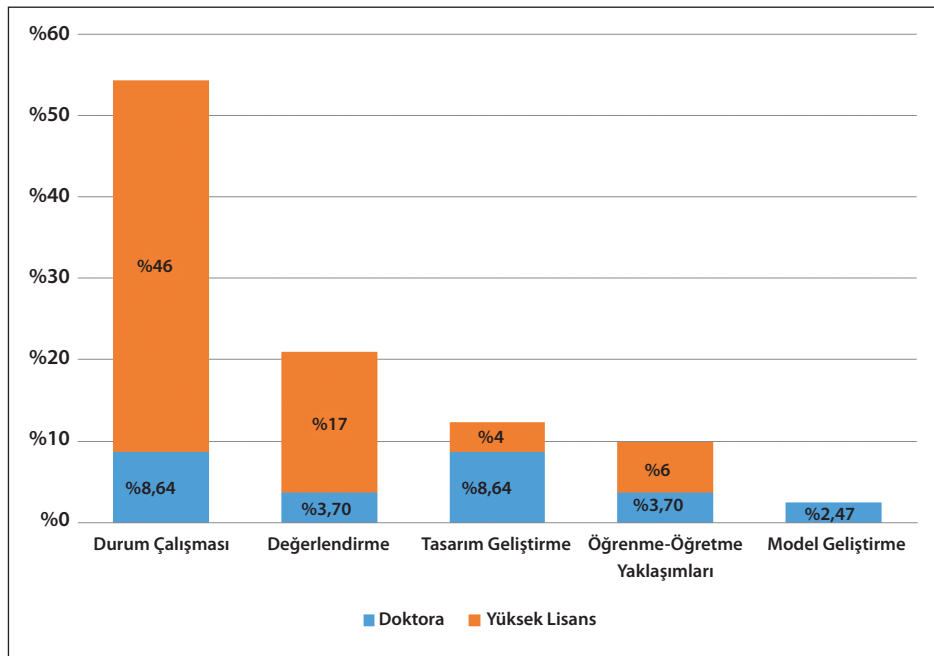
artış ya da azalıştan söz edilememektedir. Tasarım geliştirme konusunun 2002, 2010, 2012 yıllarında aralıklı olarak çalışılmış olsa da 2015 yılından itibaren düzenli olarak çalışıldığı görülmüştür. Öğrenme öğretme yaklaşımları konusunun ise 2009 yılından itibaren çalışmaya başlandığı görülmektedir.

Tezlerde Kullanılan Teknolojiler

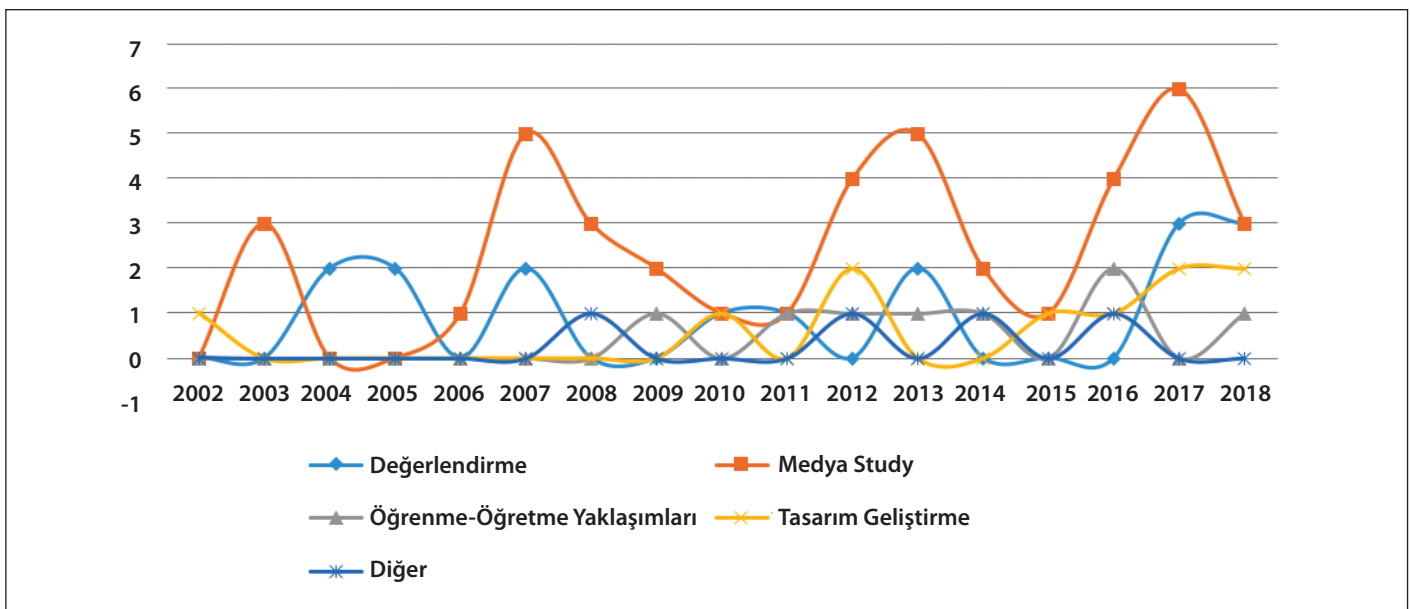
Yüksek lisans ve doktora düzeyindeki uzaktan eğitim tezlerinde kullanılan teknolojiler Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3'de görüldüğü üzere en çok kullanılan teknolojilerde çevrimiçi öğrenme ortamı ($f=27$), e-posta ($f=8$), 'kitlel ç

rimiçi açık' dersler ($f=4$) ve etkileşimli televizyon ($f=3$) olduğu dikkati çekmektedir. Bunun yanında sanal laboratuvar, Facebook® ve açık öğretim portalı, etkileşimli kitap ortamlarının da çalışmalarda kullanıldığı görülmektedir. Son yıllarda öğrenme süreçlerinde çevrimiçi ortamların kullanılması ve Açıköğretim Fakültesinin öğrenenlere çevrimiçi platformda birçok hizmet sunması bu ortamların etkililiğini belirlenmesi yönündeki çalışmalarını da beraberinde getirmiştir. Bunun yanında ülkemizde de son yıllarda 'kitlel çevrimiçi açık' derslere olan ilginin çalışmalara yansdığı görülmektedir. Bunun yanında herhangi bir teknolojinin kullanılmadığı 17 çalışmanın yapıldığı da görülmektedir.

Grafik 4: Uzaktan eğitim alanında yapılan tezlerin tez türüne göre dağılımı.

Grafik 5: Uzaktan eğitim alanında yapılan tezlerin konularının yıllara göre dağılımı.

Tablo 3: Uzaktan Eğitim Alanında Kullanılan Teknolojiler

Teknoloji	Frekans	Oran
Çevrimiçi	27	%40
Yüzyüze	17	%25
E-Posta	8	%12
Kitlesel Çevrimiçi Açık Dersler	4	%6
Etkileşimli Televizyon	3	%5
Mobil Öğrenme	2	%3
Kitap	2	%3
Second Life	2	%3
Sanal Laboratuvar	1	%1
Facebook	1	%1
Açık Öğretim Portalı	1	%1
Toplam	68	%100

Araştırma Tasarımı

Bu bölümde yayınlanan tezlerin araştırma yöntemleri, araştırma desenleri, veri toplama teknikleri ve katılımcılar ele alınmıştır.

Araştırma Yöntemi

Yüksek lisans ve doktora düzeyindeki uzaktan eğitim tezlerinde kullanılan araştırma yöntemi Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4: Uzaktan Eğitim Alanında Yapılan Tezlerde Kullanılan Araştırma Yöntemleri

Model	Frekans	Oran
Nicel	36	%43.0
Nitel	25	%30.4
Karma	20	%26.6
Toplam	81	%100

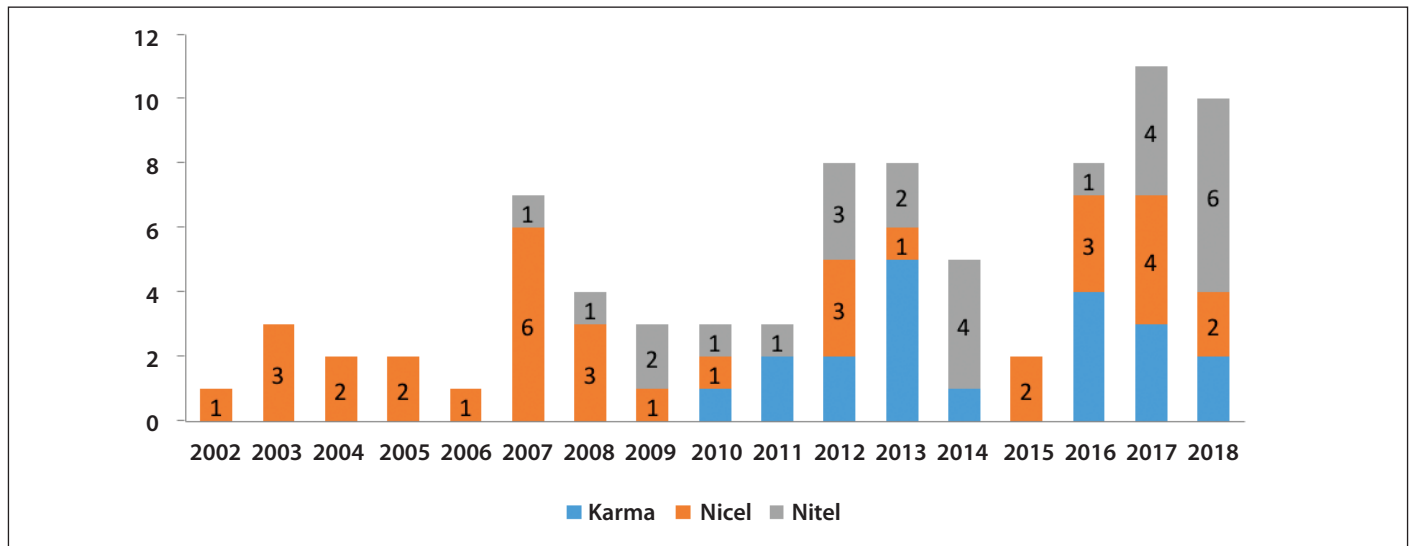
Araştırma yöntemine göre tezlerin dağılımı Tablo 4'te verilmiştir. Tablo incelendiğinde yapılan tezlerde en fazla nicel araştırma yönteminin ($f=36$) kullanıldığı görülmektedir. Sonrasında sırasıyla nitel ($f=25$) ve karma ($f=20$) yöntemin kullanıldığı dikkati çekmektedir. Bu sonuçlar bize tezlerde ağırlıklı olarak nicel yöntemin temel alındığını göstermektedir. Çalışmalarda araştırmacıların daha çok çalışmalarının nedenlerini belirlemeye yönelik, var olan durumu tanımlamak ya da değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla öğrencilerin görüş ve beklentilerini belirlemeye çalıştıkları görülmektedir. Öte yandan nicel araştırmaların sayısının fazla olmasında, uygulama sürecinin daha kısa olması, kullanılan veri toplama teknikleriyle geniş sayıda örnekleme daha kolay ulaşılabilmesi ve bu bağlamda da zaman ve maliyet yönünden daha avantajlı olması gösterilebilir.

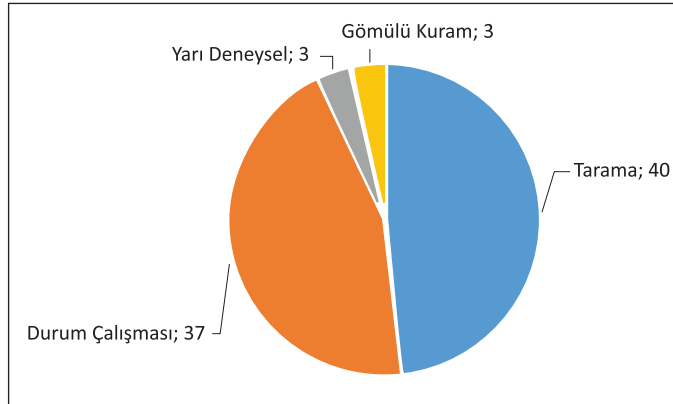
Grafik 6 incelendiğinde tamamlanan tezlerde kullanılan yöntemlere yıllar bağlamında bakıldığında nicel yöntemin 2011 ve 2014 yılı dışında her yıl tercih edildiği görülmektedir. Karma araştırmaların 2010, nitel araştırmaların ise 2007 yılından sonra uygulamaya başlandığı görülmektedir.

Araştırma Deseni

Yüksek lisans ve doktora düzeyindeki uzaktan eğitim tezlerinde kullanılan araştırma desenleri Grafik 7'de verilmiştir.

Grafik 7 incelendiğinde, nicel yöntemin kullanıldığı tezlerde tarama deseninin ($f=40$) yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında nitel ve karma araştırma yöntemlerinin kullanıldığı tezlerde durum çalışmalarının ($f=37$) yapıldığı görülmüştür. Diğer yandan deneysel modelin ve gömülü kuramın çok az tercih edildiği de dikkati çekmektedir. Bu sonuca göre, nicel yöntemin kullanıldığı tezlerde yoğun olarak var olan durumun tespit edilmeye çalışıldığı ve farklı ortamlara ilişkin karşılaştırmaların yapıldığı görülmektedir. Bunun yanında nitel çalışmalarda da sınırlı bir sistemin nasıl işlediği ve çalıştığı hakkında sistematik bilgi toplamak için tek bir durum ya da olayın

Grafik 6: Tezlerde kullanılan araştırma yöntemlerinin yıllara göre dağılımı.

Grafik 7: Uzaktan eğitim alanında yapılan tezlerde kullanılan araştırma desenleri.

derinlemesine incelendiği durum çalışmasının kullanıldığı görülmektedir.

Veri Toplama Teknikleri

İncelenen tezlerde kullanılan veri toplama teknikleri Tablo 5’de verilmiştir. Bazı tezlerde birden fazla veri toplama tekniği kullanıldığı için toplam ölçme aracı tez sayısını geçmiştir. Tablo incelendiğinde nicel yöntemin uygulandığı tezlerde büyük ölçüde anketlerin ($f=52$) kullanıldığı görülmektedir. Diğer yandan nitel ve karma yöntemde ise verilerin daha çok görüşmeyle ($f=35$) toplandığı dikkati çekmektedir. Özellikle anketlerin veri toplama sürecinde zaman ve maliyet açısından araştırmacıya sağladığı avantajlar bu tercihin bir nedeni olarak gösterilebilir. Görüşmelerin kolay ve hızlı bir biçimde uygulanabilmesinin yanında derinlemesine bilgi edinilebilmesinin de bu yöntemin tercih sebepleri arasında olduğu düşünülebilir.

Tablo 5: Uzaktan Eğitim Alanında Kullanılan Veri Toplama Teknikleri

Veri Toplama Tekniği	Frekans	Oran
Anket	52	%42.2
Görüşme	35	%28.4
İçerik Analizi	10	%8.1
Belge Tarama + Doküman İnceleme	9	%7.3
Odak Grup Görüşmesi	5	%4
Gözlem	4	%3.2
Ön test-Son test + Test-tekrar test	3	%2.4
Delphi	3	%2.4
Sosyal Ağ Analizi	2	%2
Toplam	123	%100.0

Katılımcılar

Yüksek lisans ve doktora düzeyindeki uzaktan eğitim tezlerinde tercih edilen örneklem grubu Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6 incelendiğinde, araştırmacıların seçmiş olduğu örneklem grupları incelendiğinde en fazla çalışılan grubun öğrenci

Tablo 6: Verilerin Toplandığı Katılımcı Grubu

Katılımcı	Frekans	Oran
Öğrenci	47	%53.4
Özel Gereksinimi Olan Öğrenci	2	%2.3
Uzman	16	%18.2
Öğretim Üyesi	20	%22.8
Veli	1	%1.1
Öğretmen	1	%1.1
İdareci	1	%1.1
Toplam	88	%100.0

($f=47$), öğretim üyesi ($f=20$) ve uzmanlardan ($f=16$) oluştuğu görülmüş, araştırmacıların akademik çevre dışında örneklem grupları seçmedikleri benzer örneklem grupları üzerinde çalıştıkları görülmüştür. Araştırmacılar için öğrencilere ulaşılmasının daha kolay olması bu tercihin en büyük sebeplerinden biri olarak gösterilebilir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Uzaktan eğitimin tarihsel sürecine bakıldığında teknoloji ile birlikte değişen ve gelişen bir yapı görülmekle birlikte bu yapıyı farklı açılardan ele alan ve gelişimini ortaya koyan birçok araştırma yapılmıştır. (Kuble & Bunker, 1997; Gökteş et al., 2012; Bozkurt et al., 2015a; Zawacki & Richter, 2009; Davies et al., 2010; Lee et al., 2004; Salar et al., 2009; Bozkurt et al., 2015b). Özellikle Türkiye’de bu gelişimin nasıl ilerlediğini görmek ve daha iyi anlamak adına bilimsel çalışmalara gereksinim vardır. Bu bağlamda bu çalışma, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uzaktan Eğitim Anabilim Dalı programında yapılmış olan yüksek lisans ve doktora tezlerinin konu, kuram, araştırma metodu ve deseni gibi özelliklerini ortaya koyarak eğilimin ne yönde olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda yayımlanan 81 tezin içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Tezlerin incelenmesi ve bulguların tartışılması için bir kodlama sistemi geliştirilmiştir. Geliştirilen kodlama sistemi dört ana bölümden oluşmaktadır: (a) Araştırmaların genel özellikleri, (b) araştırmaların dayandırıldığı kuramlar ve araştırma konuları, (c) kullanılan teknolojiler, (d) araştırmanın tasarımı. Tartışma ve sonuç bölümleri de aşağıda bu başlıklar çerçevesinde yapılmıştır.

Araştırmaların Genel Özellikleri

1980’li yıllardan günümüze kadar internetin gelişimi ve yaygınlaşması ile birlikte uzaktan eğitim alanının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu kapsamda 1993 yılında Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesinde Uzaktan Eğitim Anabilim Dalı açılmıştır. Alanda araştırmalar yapma, uzman kişiler yetiştirme adına Anadolu Üniversitesi bünyesinde program açılmasından altı yıl sonra tezlerin yayımlanmaya başlandığı görülmüştür. Yıllara oranla yapılan çalışmaların sayısı özellikle 2007 yılı itibarı ile artmış ve toplamda 58 yüksek lisans tezi ortaya konulmuştur. 2010 yılına gelindiğinde doktora programı açılmış ve geçen sekiz sene içerisinde 23 tezin ortaya konulduğu saptanmıştır. Bu bağlamda çalışmalarda bir hız ve artış olduğu çok net şekil-

de gözler önüne serilmektedir. Yüksek lisans programına alınan öğrencilerin sayısının daha fazla olması, doktora programının çok daha geç açılmış olması ve doktora programına kabul şartlarının yüksek lisansa göre daha zor olmasının ve daha uzun sürmesinin bu sonucu doğurduğu söylenebilir.

Araştırmaların Dayandırıldığı Kuramlar ve Araştırma Konuları

Tezler ele aldıkları konu bağlamında incelendiğinde ortam çalışmalarının ağırlıklı olduğu görülmektedir. İncelenen tezlerde daha çok kullanılan ortama ilişkin öğrenenlerin bilgi, beceri tutumlarının belirlenmeye çalışıldığı, kullanılan ortamlara ilişkin öğrenenlerin başarı, tatmin düzeylerinin ne yönde olduğunun saptanmaya çalışıldığı görülmektedir. Çalışmalarda ele alınan değişkenlerin katılımcıların yaş, cinsiyet, öğrenme biçimi, motivasyon gibi değişkenlerle ilişkilendirildiği de görülmektedir. Süreç içerisinde de bu eğilimin özellikle 2003, 2007, 2013, 2017 yıllarında artış gösterdiği dikkati çekmektedir. Bozkaya ve ark. (2012) da yaptıkları içerik analizi çalışmalarında benzer sonuçları bulmuşlardır. Yaptıkları çalışmada ortam çalışmalarının en fazla çalışılan konu başlığı olduğu, büyük ölçüde farklı öğrenme ortamlarının, teknolojilerinin öğrenenlerin özellikleri arasındaki ilişkiye bakıldığı görülmektedir. Çalışmaya göre ortam çalışmalarını değerlendirme çalışmalarının takip ettiği dikkati çekmektedir.

Bu çalışmalarda belirli bir programın ya da genel olarak açıköğretim sisteminin kitap, Açıköğretim Fakültesi Portalı, TV programları, danışmanlık hizmetleri, AKADEMA gibi farklı bileşenlerinin değerlendirildiği görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre, yüksek lisans tezlerinde ağırlıklı olarak ortam ve değerlendirme çalışmalarının yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmaların büyük ölçüde var olan durumu saptamaya ve var olan programlarının değerlendirilmesine yönelik olduğu düşünüldüğünde, yüksek lisans düzeyindeki tezlerde işlenmiş olması beklenen bir sonuçtur. Öte yandan daha üst düzeyde teknoloji kullanma becerisi gerektiren tasarım ve geliştirme çalışmalarının özellikle 2015 yılından sonra hızla arttığı görülmektedir. Bu tezlerde daha çok öğrencilerin öğrenme süreçlerinin etkililiğini, verimliliğini arttırmaya yönelik ürün geliştirdikleri ya da program tasarımı yaptıkları çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu çalışmalar, gerek alan bilgisi, gerek teknoloji kullanma becerisi, gerekse yöntem bilgisi bağlamında biraz daha üst düzey bilgi ve becerileri kullanmayı gerektirmektedir. Bu bağlamda, bu değerlendirmeye paralel olarak çalışmada tasarım ve geliştirme konularının doktora tezlerinde daha çok ele alındığı görülmektedir. İlgili literatürde benzer çalışmalara bakıldığında benzer şekilde öğrenenlerin tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik çalışmalar yapıldığı dikkati çekmektedir. Öte yandan bu çalışmalarda öğrenme süreçlerinde *etkileşim* unsurunun ve *öğretim tasarımı* çalışmalarının ağırlıklı olarak yapıldığı da görülmektedir (Lee et al., 2004; Bozkurt et al., 2015a, Salar, 2009). Benzer şekilde Zawacki-Richter (2009) de yaptığı analiz çalışmasında öğretim tasarımı, etkileşim ve iletişim konularını temel araştırma alanları olarak belirlemiştir.

İncelenen tezlerin kuramsal dayanaklarına bakıldığında ise sırasıyla *öğrenme* kuramları, *uzaktan eğitim* kuramları ve *iletişim* kuramlarının kullanıldığı görülmektedir. Çalışma alanı doğası

gereği teknoloji, öğrenen ve öğreticiyi bir araya getirmektedir. Yapılan bu çalışmaların genel amacı da, etkili ve kalıcı öğrenmenin teknoloji aracılığıyla nasıl oluşturulabileceğini ortaya koyabilmektir. Buradan hareketle her bir kuramın ilkelerinden ve özelliklerinden yararlanılarak uzaktan öğrenme ortamlarının tasarlanması bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kuramlara tek tek baktığımızda da en çok *bağlantıcılık* ve *yapıcı* kuramlarının yoğun olarak işlendiği dikkati çekmektedir. Bugün “web” teknolojileri ve özellikle çevrimiçi sosyal ağ teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte iletişim ve etkileşim olanakları artmıştır. Gelişen teknolojiler farklı öğrenme ortamlarını sunması ve uzaktan eğitimin kuramsal yönünü etkileyerek var olan kuramlar üzerine yenilerinin çıkmasına neden olmuştur. Bu teknolojilerin öğrenme ortamlarında kullanılmasında birlikte öğrenme davranışları ve süreçleri bağlamında yeni anlayışların geliştirilmesini zorunlu kılmıştır; *bağlantıcılık* kuramı da bu anlayışın bir ürünüdür. Öte yandan İnternet destekli çevrimiçi öğrenme ortamlarının öğrenenlere etkileşimli ve işbirlikçi öğrenme ortamlarını sağlaması tezlerde *yapıcı* kuramının kullanılmasının tercih edilmesine bir gerekçe olmuştur. Benzer bir çalışmada, farklı dergilerde uzaktan eğitimle ilgili 861 makale üzerinde yapılan içerik analizinde, en çok yapıcı kuramın işlendiği belirlenmiştir (Bozkurt et al., 2015b).

Araştırmada Kullanılan Teknolojiler

Analizi yapılan tezlerde uygulama süreçlerinde en çok kullanılan teknolojilerin; çevrimiçi öğrenme, e-posta ve kitlesel açık çevrimiçi dersler olduğu görülmektedir. Açık Öğretim Fakültesi uzaktan eğitim programının ilk yıllarında yapılan tezler internet teknolojilerinin önemli bir hızla yayıldığı döneme karşılık gelmiştir. Bu nedenle, çoğunlukla çevrimiçi eğitim uygulamaları test edilmiş olup bunların yüz yüze eğitim ortamlarıyla ve teknolojileriyle kıyaslandıkları görülmüştür. Diğer yandan, ‘kitlesel çevrimiçi açık dersler’, Facebook®, Second Life® gibi teknolojilerin kullanımının az olmasının nedeni, tezlerin hazırlandığı ilk yıllarda bu teknolojilerin yaygın olmamasıyla açıklanabilir. Öte yandan daha sonraki yıllarda, farklı teknolojilerin öğrenme ortamlarında kullanılması, çalışmaların odağını ortam karşılaştırma çalışmalarından uzaklaştırmıştır. ‘Kitlesel çevrimiçi’ derslere olan ilgi ülkemizde de artmış, Anadolu Üniversitesi’nde 2014 yılında alt yapı çalışmalarına başlanan AKADEMA’da ilk dersler 2015 yılında faaliyete geçmiştir. Son dönemde ‘kitlesel çevrimiçi açık’ derslerle ilgili dört tezin yapılmış olması, bu ilginin tez çalışmalarına da yansımalarını göstermektedir.

Araştırmanın Tasarımı

Anadolu Üniversitesi Uzaktan Eğitim Anabilim Dalında yapılan çalışmalar araştırma modelleri bağlamında incelendiğinde, nicel yöntemin ağırlıklı olarak kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Özellikle ilk yıllarda nicel yöntemin daha fazla tercih edilmesi daha çok mevcut durumu ortaya koyan çalışmaların fazla olmasıyla açıklanabilir. Nicel yöntemde kullanılan veri toplama teknikleriyle geniş kitlelere ulaşabilme olanağının olması da bu eğilimin sebeplerinden biri olarak ifade edilebilir. Bunun yanında nicel yöntemde kullanılan veri toplama teknikleriyle geniş kitlelere ulaşabilme olanağının olması veri toplama konusunda araştırmacılara zaman ve hız yönünden avantaj sağlaması da başka

bir neden olarak gösterilebilir. Bunun yanında karma ve nitel çalışmaların kullanımının özellikle 2010 yılından sonra artarak devam ettiği görülmektedir. Bu sonucu durum saptama ya da kullanılan ortamları öğrenci özellikleriyle ilişkilendiren çalışmaların yanında, son dönemdeki çalışmalarda, görüşmelerle çevre şartlarının da dikkate alınmasıyla derinlemesine ve ayrıntılı bilgi almaya yönelik ihtiyacın artmasının doğurduğu düşünülebilir. Bozkurt ve ark. (2015a)'nın 61 doktora tezi üzerinde yaptıkları araştırmada da nicel yöntemin ağırlıklı olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Benzer şekilde uzaktan eğitim alanında yapılmış yüksek lisans tezlerine ilişkin yapılan bir içerik analizi çalışmasında tezler yöntem açısından değerlendirildiğinde, nicel yöntemin ağırlıklı olarak çalışıldığı belirlenmiştir (Durak et al., 2017). Davies ve ark. (2010), uzaktan eğitim alanında yapılmış tezleri inceledikleri çalışmalarında nicel yöntemin ağırlıklı olduğunu belirlemiş; bu durumun ülkemizde uzaktan eğitim tezlerindeki yöntemsel eğilimle aynı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Benzer şekilde uzaktan eğitim makaleleri ile ilgili yapılan bir analiz çalışmasında nicel yöntemin daha çok kullanıldığı belirlenmiştir (Bozkurt et al., 2015b). Uzaktan eğitim konusunda makale incelemelerinin yapıldığı farklı araştırmalarda da (Zawacki-Richter, 2009; Horzum et al., 2013) benzer sonuçlar görülmüş nicel yöntemin ağırlıklı olarak kullanıldığı belirlenmiştir.

Analiz sonuçlarına göre çalışmaların araştırma desenlerine bakıldığında ise araştırma yöntemine paralel olarak en çok kullanılan iki desen betimsel ve durum çalışması olmuştur. Mevcut durumu ortaya koymayı amaçlayan araştırmaların sayıca daha fazla olması betimsel desenin daha fazla tercih edilmesini açıkladığı düşünülebilir. Araştırma sürecinde daha fazla kaynak ve süre gerektiren deneysel, model oluşturma ve gömülü kuram desenlerinin sayıca az olması da uygulama sürecinin daha maliyetli olmasına ve bu tür araştırmaların daha uzun sürmesine bağlanmıştır. Benzer şekilde literatürü incelediğimizde gerek ülkemizde gerekse yurt dışında yapılan uzaktan eğitimle ilgili tez (Bozkurt et al., 2015a; Davies, 2010; Durak et al., 2017) ve makale (Bozkurt et al., 2015b; Bozkaya et al., 2012; Zawacki-Richter, 2009) çalışmalarında en fazla betimsel çalışmaların yapıldığı görülmüştür.

Diğer yandan çalışmada nitel ve karma araştırma yönteminin kullanıldığı tezlerde durum çalışmasının ağırlıklı olarak kullanıldığı görülmektedir. Uzaktan eğitimi konu alan tez (Bozkurt, et al., 2015a; Davies, 2010) ve makale (Bozkurt et al., 2015b; Bozkaya et al., 2012) çalışmalarına bakıldığında da en fazla durum çalışmalarının kullanıldığı dikkati çekmektedir. Durum çalışmaları, sınırlı bir sistemin nasıl işlediği ve çalıştığı hakkında sistematik bilgi toplamak için çoklu veri toplayarak o sistemin derinlemesine incelenmesini içeren bir yaklaşımdır (Chmiliar, 2013). Uzaktan eğitimin tüm bileşenleriyle derinlemesine incelenmesine olanak sağlayan çalışmalara ihtiyaç duyulması, bu eğilimin en büyük gerekçelerinden biri olarak gösterilebilir. Sonuç olarak çalışmanın yöntem bölümünden elde edilen verilerin, daha önce yapılan araştırma sonuçlarıyla paralellik taşıdığını göstermektedir.

Çalışma tezlerde kullanılan veri toplama teknikleri bağlamında değerlendirildiğinde araştırmacıların en çok anket, ölçek ve görüşme yöntemini tercih ettikleri görülmektedir. Literatüre

bakıldığında farklı çalışmalarda da (Bozkaya et al., 2012; Bozkurt et al., 2015a; Davies, 2010; Bozkurt et al., 2015b) benzer tekniklerin kullanıldığı görülmektedir. Anket ve ölçeklerin uygulamasının daha kolay ve hızlı olması bu tercihin en büyük sebeplerinden biri olarak düşünülebilir. Tezlerde araştırmacıların genellikle büyük örneklerle çalıştıkları görülmüştür. Büyük örneklerle çalışmak, bulguların genelleştirilmesini sağlar ve sonuç olarak, verilerin dış geçerliliğini sağlama konusunda araştırmacının elini güçlü kılar. Bu nedenle büyük kitlelere anket ve ölçek ile ulaşmanın araştırmacıya zaman ve uygulama açısından kolaylık sağlayacağı düşünülebilir. Bunun yanında nitel yöntemin kullandığı tezlerde görüşmelerin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Uygulama sürecinde araştırmacıya esneklik sunması, uygulama sürecinin kolay olması, derinliğine bilgi edinilebilmesi bu yöntemin tercih edilmesinin nedenleri arasında gösterilebilir.

Çalışmaların katılımcı profilleri analiz edildiğinde en çok tercih edilen çalışma gruplarının öğrenciler olduğu görülmektedir. Bunun başlıca sebebi, çalışma grubu seçilirken ulaşımın daha kolay olduğu örneklem gruplarının daha fazla tercih edilmesidir. Çalışmalarda tercih edilen öğrencilerin büyük çoğunluğu ulaşılması daha kolay olan lisans düzeyindeki öğrencilerdir. Lisans düzeyinin diğer düzeylere göre daha fazla olması diğer bir deyişle uzaktan eğitim çalışmalarının yüksek eğitim üzerine odaklanması ve teknolojinin etkisinin öğrenen bağlamında belirlenmesi hedeflendiği için doğal olarak öğrencilerle yapılan çalışmaların fazla olması beklenen bir sonuç olmuştur. Ayrıca bu sonuç, literatürde yapılan benzer araştırmaların sonuçlarıyla da benzerlik göstermektedir (Bozkurt et al., 2015a; Babur et al., 2016; Bozkurt et al., 2015b).

Uzaktan öğrenme süreçlerinde teknoloji önemli bir bileşen olduğu için yapılan çalışmalar da büyük ölçüde teknoloji odaklı olmaktadır. Yapılan çalışmada da ortam çalışmalarının ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bu çalışmalar daha çok mevcut durumu ortaya koyan ya da ortam karşılaştırmalarının yapıldığı durum saptamaya yönelik betimsel çalışmalar ve değerlendirme raporları biçiminde gerçekleşmiştir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda uzaktan öğrenmeye ilişkin belirleyicilerin neler olduğu, kullanılan ortamların biliş üzerindeki etkisinin araştırıldığı çalışmaların yapılmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Etkileşime dayalı bir öğrenme ortamının nasıl tasarılacağı, kültürel unsurların bu tasarım sürecine nasıl yansıtılacağı konuları üzerinde durulmasının uzaktan öğrenme sürecinin etkiliği ve verimliliği üzerinde olumlu etkileri olacaktır. Bunun yanında betimsel çalışmaların daha ileriye götürülerek etkili bir öğrenme çevresi için gerekli bireysel, toplumsal ve eğitime ilişkin temel bileşenlerin neler olduğu nitel çalışmalarla ortaya konulması gerekmektedir. Hatta sadece nicel ya da nitel çalışmalar yanında nicel değerleri daha iyi açıklayabilecek, derinlemesine bilgiler edinmemizi sağlayacak karma çalışmalarla desteklenmesi, uzaktan eğitimin derinlemesine irdelenmesine yardımcı olacaktır. Veri toplama tekniklerinin çeşitlendirilmesi, verilerin yorumlanması sürecinde geçerliliği ve güvenilirliği daha da artıracaktır.

KAYNAKLAR

- Babur, A., Kiper, A., Çukurbaşı, B., Albayrak, E., Tonbuloğlu, İ., Küçük, Ş., Demirhan, E., Canan-Güngören, Ö., Horzum, M. B., & Kıyıcı, M., (2016). 2009-2013 Yılları arasında uzaktan eğitim dergilerinde yayınlanan makalelerin yönetsel açıdan incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 6(1), 123-140.
- Berge, Z. L., & Mrozowski, S. (2001). Review of research in distance education, 1990-1999. *American Journal of Distance Education*, 15(3), 5-19.
- Bozkaya, M., Erdem-Aydın, İ. E., & Kumtepe, E. G (2012). Research trends and issues in educational technology: A content analysis of TOJET (2008-2011). *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 11(2), 264-277
- Bozkurt, A., Kumtepe, E. G., Kumtepe, A. T., Aydın, İ. E., Bozkaya, M., & Aydın, C. H. (2015a). Research trends in Turkish distance education: A content analysis of dissertations, 1986-2014. *European Journal of Open, Distance*
- Bozkurt, A., Akgun-Ozbek, E., Yilmazel, S., Erdogdu, E., Ucar, H., Guler, E., Sezgin, S., Karadeniz, A., Sen-Ersoy, N., Goksel-Canbek, N., Dincer, G., Ari, S., & Aydın, C. H. (2015b). Trends in distance education research: A content analysis of journals 2009-2013. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 16(1), 330-363.
- Chmiliar, L. (2013). The iPad and the preschool child with learning difficulties. *Journal on Technology & Persons with Disabilities*, 1, 191-200.
- Çallı, İ., İşman, A., & Torkul, O. (2001) Sakarya Üniversitesi'nde açık ve uzaktan öğrenmenin dünü, bugünü ve geleceği. 1. Uluslararası Eğitim Teknolojileri Sempozyumu ve Fuarında sunulan bildiri. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Özkul, A. E. (2001). Anadolu University distance education system from emergence to 21st century. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 2(1), 15-31.
- Davies, R., Howell, S., & Petrie, J. (2010). A review of trends in distance education scholarship at research universities in North America, 1998-2007. *The International Review of Research in Open and Distance Learning*, 11(3), 42-56. Retrieved from <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/876>
- Durak, G., Çankaya, S., Yunkul, E., Urfa, M., Toprakliklioğlu, K., Arda, Y., & İnam, N. (2017). Trends in distance education: A content analysis of master's thesis. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 16(1), 203-218.
- Gökmen, Ö., Uysal, M., Yaşar, H., Kırksekiz, A., Güvendi,, G., & Horzum, M. (2017). Türkiye'de 2005-2014 yılları arasında yayınlanan uzaktan eğitim tezlerindeki yönetsel eğilimler: Bir içerik analizi. *Eğitim ve Bilim*, 42(189), 1-25
- Göktaş, Y., Küçük, S., Aydemir, M., Telli, E., Arpacık, Ö., Yıldırım, G., & Reisoğlu, İ. (2012). Türkiye'de eğitim teknolojileri araştırmalarındaki eğilimler: 2000-2009 dönemi makalelerinin içerik analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(1), 177-199.
- Horzum, M. B., Özkaya, M., Demirci, M., & Alpaslan, M. (2013). Review of Turkish distance education research, *İnönü University Journal of The Faculty of Education*, 14(2), 79-100. Retrieved from <http://efdergi.inonu.edu.tr/article/download/5000004118/5000007988>
- Koble, M. A., & Bunker, E. L. (1997). Trends in research and practice: An examination of the American Journal of Distance Education 1987 to 1995. *American Journal of Distance Education*, 11(2), 19-38.
- Lee, Y., Driscoll, M. P., & Nelson, D. W. (2004). The past, present, and future of research in distance education: Results of a content analysis. In *The American Journal of Distance Education*, 18(4), 225-241.
- Mishra, S. (1997). A critical analysis of periodical literature in distance education, *Indian Journal of Open Learning*, 6(1), 39-53.
- Ozan, Ö. (2010). Uzaktan eğitimin tarihsel gelişim süreci. Retrieved from http://www.ozlemozan.info/index.php?option=com_content&view=article&id=1226:uzaktaneitimin-tarihsel-geliimsuereci&catid=108:uzaktan-eitim-&Itemid=291
- Özdil İ. (1986). *Uzaktan eğitimin evrensel çerçevesi ve Türk eğitim sisteminde uzaktan eğitimin yeri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:69
- Salar, H. C. (2009). Trends in distance education in Turkey. In *The Proceedings of The 23rd ICDE World Conference on Open and Distance Learning Including the 2009 EADTU Annual Conference*. Maastricht. Open University. Retrieved from http://www.ou.nl/Docs/Campagnes/ICDE2009/Papers/Final_paper_348salar.pdf
- Sert, G., Kurtoğlu, M., Akıncı, A., & Seferoğlu, S. S. (2012, Şubat). *Öğretmenlerin teknoloji kullanma durumlarını inceleyen araştırmalara bir bakış: Bir içerik analizi çalışması*, *Akademik Bilişim*, (s. 2).. Akademik Bilişim'12 - XIV. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Uşak Üniversitesi, Uşak. Retrieved from http://yunus.hacettepe.edu.tr/~sadi/yayin/AB12_Sert-Kurtoglu-Akinci-Seferoglu_IcerikAnalizi.pdf
- Simonson, M.(2006). Teaching courses online. *Quarterly Review of Distan Education*, 7(4), 7-8.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zawacki-Richter, O. (2009). Research areas in distance education: A Delphi study. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 10(3), 1-17. Retrieved from <https://www.learnlib.org/p/49048/>